

סימן ז

בענין הזרקת חיסונים בעצם השוק מחשש פגיעה בצומת הגידין ובענין מקום בדיקת צומת הגידין בעוף וצורת הבדיקה

ובמחט שאינה ארוכה יותר ממש מילמטר, באופן שאינה יכולה לחדור לחלל הגוף, והאריך שם בשבח ההזרקה במקום זה בנימוקי הלכה ברורים וצודקים.

עוד קובל ומתלונן מאד על אשר כמה ועדי כשרות בודקין צוה"ג במקום ארכובה התחתונה ששם אינו מקום צוה"ג כלל, ואין בודקין צוה"ג בעצם השוק בתחילתו שהוא מקום צוה"ג, ומתפלא על אותם הבודקין בארכובה התחתונה (הרגל הצהובה) אף בזמן שנתקלים בלולים של עופות שנמצא בהם מיעוט המצוי של פסיקת הגידין בצורות שונות, ואשר מצוה למחות על כך. והביא משם פוסק הדור מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שלא יעלה על הדעת כדבר הזה, וכשם שא"א לבדוק מכה בראש ע"י בדיקת הרגלים, כך א"א לבדוק ריעותא דצוה"ג שלא במקום צוה"ג, ע"כ מדברי הקונטרס הנזכר.

והנה אמנם באמת יש בדבריו הין צדק, אך מ"מ אין בית המדרש בלא חידוש בצידו כמה הסתייגויות, ועל כן אוסיף להאיר ולהעיר כדרכה של תורה ובקוצר אמרים.

א. מה שכתב להתרעם על אחת מועדי הכשרות החשובים המקפידים להזריק החיסונים דווקא בעצם השוק. וכתב ע"ז, וצריך לזעוק על כך בקול רעש

למכובדי הירא ושלם הרה"ג מוהר"ר שמואל יצחק וייס שליט"א

יושב על התורה והעבודה בעיה"ק ירושלים תו"ב

ברכת ד'.

קבלתי לנכון את מכתבו בענין החשוב של זריקות חיסונים בעופות הנעשים בעצם השוק שיש בזה חשש פגיעה בצומת הגידין, ומע"כ צירף למכתבו מאמר גדול ומלא תוכן של הגר"ב ראשגולד שליט"א מרבני ישראל העוסקים במקצוע קודש זה.

והנה כבודו הוסיף עוד מדיליה סיבות לאסור הזרקת החיסונים בשוק מפני חשש פגיעה בצוה"ג עצמם, ואפי' רק בניפוח שיש בו ריקבון סביב הגידין או צרירות דם שאין הגידין ניכרין. די"ל דבאופן זה כבר הוי בגדר מש"כ הרמ"א בסי' נ"ו סעי' ט' דאין אנו בקיאין בבדיקת צוה"ג בעוף וכמ"ש שם הש"ך סק"י, עי"ש.

גם עיינתי היטב בקונטרסו של הגר"ב ראשגולד שליט"א אשר מקיף בהרחבה את דיני צוה"ג בעופות, ומעורר ודן בכמה פרטים להלכה ולמעשה, האחד, לאסור הזרקת חיסונים בעצם השוק משום חשש פגיעה בצוה"ג, ושהמקום המועדף ביותר להזריק חיסונים אלו הוא בחלק העליון של חזה העוף במקום העב,

גדול על המכשלה העלולה להתהוות משיטת חיסונים זו, והאריך במה שבדק במשקים וראו עיניו נפיתות דלקות ושטפי דם במקום צוה"ג כתוצאה מהזרקה זו, עד שהוצרכו להפסיק המשלוחים מאותם משקים שהגיעו לבית השחיטה עשרות אלפי עופות.

אמנם, אף שאין החי מכחיש את החי, ומה שראו עיניו הם עובדות נכונות של ריעותות המטריפות כשנמצא כן במקום צוה"ג, והגורם לדבר הוא ההזרקה באופן לא נכון המביא לידי כך. אבל עדיין אין להסיק מזה ולומר שאין אפשרות כלל להזריק בשוק בצורה נכונה, ובודאי שאם נעשית ההזרקה בצורה נכונה, אין בזה מכשול ומכשלה כלל. ואזכיר נשכחות אשר היו לפנינו בישראל, ואשר עלו על שלחנם של פוסקי הדורות בישראל בענין זה.

ותחילת ההתעוררות בענין הזרקות החיסונים קמה וגם ניצבה לפני עשרות שנים רבות, ועלתה השאלה אם יאשרו ועדי הכשרות המהודרים לקבל לבתי השחיטה עופות מוזרקים, או להקפיד על עופות שלא הוזרקו כלל. או לחלופין לאשר ההזרקות אך בהשגחה איך נעשים בגוף העוף באופן המונע כל פגע וכל חשש בהלכה. ואבי מחותני הגאון החסיד מוהר"ר בנימין מנדלזון זצ"ל אב"ד קוממיות, שבמקום מושבו היו כמה וכמה מגדלי עופות, נכנס לעובי הקורה בזה, והנהיג במושב קוממיות שהעופות הנשלחים לשחיטה צריכים הכשר הרב זצ"ל בכתב המציין שמשלוח זה פוקח שלא הוזרקו חיסונים במזרק כלל, אלא

חוסנו העופות באופנים אחרים כמו טפטופי עיניים, או תרופות שעורבו במאכל העופות, וזו המעלה הראשונה. והעופות שחוסנו ע"י הזרקה במזרק צויין בהם שהדבר נעשה בפיקוח הרב, ואופן ההזרקה אושר באחד משני אופנים, או בחזה העוף בצורה דומה למה שתיאר כת"ר במכתבו, או זריקות שוק שהוזרקו בסוף עצם השוק מלמעלה במקום הגבוה ביותר שאפשר להזריק, לא בתוך הסחוס המחבר את עצם השוק לעצם הקולית, אלא למטה ממנו, עם המחט כלפי מטה לכיוון צוה"ג, ולא עם המחט כלפי מעלה לכיון הבטן, שאז כמעט לא ימלט שלא תכנס המחט במעיים. דכך היא המציאות באופן ששוכבין המעיים הבולטים מהקדירה ומכוסים בעור דק בלבד, ובכה"ג לא תועיל הטענה של תרגולין המסורסין שמתיר הט"ז משום דאומנתו בכך, דבאופן הנ"ל אין אומנות להנצל מזה. ובכל אופני ההזרקה הנ"ל היה ממונה משגיח שהיה עומד תמיד בכל שעות ההזרקה לראות שאכן הוזרקו העופות באופן הנכון, הן בחזה שלא ירד המזרק למטה מן החזה, והן בשוק שלא ירד המזרק נמוך באופן שיכול לפגוע בצוה"ג. אבל כשנעשית ההזרקה בשוק בצורה נכונה, לית ביה חשש שיגיע למקום צוה"ג, אף אם נחמיר לומר דמקום צוה"ג הוא עד חצי עצם.

ובאותם הימים היה ועד כשרות חשוב מכובד וידוע שהיה מזריק זריקות שוק, ואמנם היו ההזרקות נעשות בסוף עצם השוק, אך עם המחט כלפי מעלה לכיון הבטן, ומחותני הגרמ"מ

כמו שכתב
לפיכך
לפיכך
לפיכך
לפיכך

המשגיחים [אפילו יהיו רבים בכלל לול ולול] הנמצאים בעת הזריקה, אין די בכך, דהלא נצרך פיקוח על אלפים רבים של עופות המוזקים בזה אחר זה. ואין מסתבר שכל עוף ועוף הבחין המשגיח בדיוק מלא ובריכוז המחשבה שכל אחד הוזרק כדין וכנ"ל, וכל שאחריות הענין נופלת על המשגיחים בלבדם - בלא שיוטל אחריות מחייבת גם על המזריקים ובעל הבית - לא יצאנו ידי חובתנו להשמר מכל מכשול. וכבר התריעו כמה רבנים שליט"א ופרסמו את דבריהם בשער בת רבים על פיקוח המשגיחים במשקי העופות בשעת ההזרקה, וכפי שהראנו הנסיון לא הפליגו בדבריהם כלל.

אך התיקון היותר מועיל בזה הוא לדרוש מבעל הבית ומנהלם של המזריקים שידרשו מצוות המזריקים באופן בלתי נפרד מהדרישות הקשורות בטיב ההזרקה, שגם דרישות הכשרות יהיו כחלק מסדרי העבודה הנדרשים מהם שע"ז הם מקבלים שכרם. ובאופן הזה הרי יודע בעה"ב ומירתת שלא יוכל לשווק את העופות שלו, אם יפסלו ע"י הרבנים המכשירים, ובעיקר שגם האחראי על ההזרקה דורש מפועליו לעשות ההזרקה כראוי, כדי שלא יאבד את פרנסתו אצל בעה"ב הרוצה ומעונין בסידורי הכשרות, וגם הפועלים נשמרים לעשות מלאכתם כראוי מפחדם שלא יקפחו עבודתם ופרנסתם. ובכה"ג שכל הנוגעים בדבר יודעים את המוטל עליהם ומבינים את משמעות הדברים וחוששים להפסיד ממנו, בזה שוב יש לומר כאן להכלל דאומן לא מרע אומנותו, וכמ"ש הט"ז לענין תרנגולין המסורסין דנאמן אומן באומנותו.

מנדלזון זצ"ל מ"מ אבותיו ז"ל בקוממיות בשנים היותר מאוחרות, עלה לירושלים עיה"ק ונתכנס מושב ב"ד לדון בענין זה, והוא ז"ל הגיע שם ועמו בן מושב יהודי נאמן שומר תורה ומצוות אשר ידע היטב את מלאכת ההזרקות, והביא עמו כמה אפרוחים, והראה לפני חברי הביד"צ את אופני ההזרקה, והוכיח לפניהם ללא כל ספק שיש להזריק עם המחט כלפי מטה כהנ"ל, ולהמנע מלהזריק בשוק כלפי מעלה כי רבה המכשלה. ודבריו דברי אמת נתקבלו באהבה וברצון, ונתקבלה ההוראה להזריק בשוק עם המחט כלפי מטה במקום הנכון שאין בו חשש פגיעה בצוה"ג [והמשגיח הנ"ל הוא ב"ה עמנו בין החיים, ויכול להעיד על אמיתות העובדות הנ"ל].

ועיקרן של דברים הוא כהנ"ל, דאף שרגל האפרוח קטנה מאד, מ"מ אם נעשית ההזרקה במקום הנכון בראש הרגל ממש מתחת לסחוס, לא יגיע לא המחט ולא חומר ההזרקה למקום צוה"ג, אף אם נאמר להחמיר שמקום צוה"ג הוא עד חצי העצם. ואם אחר כל הנ"ל נמצא שרידי ההזרקה תוך חצי העצם, ואנו רואים סביב הגידין כמו מראה לבן וצהוב או כעין קליפות צהובות, או צרירות דם ודלקות וכמו שתיאר כת"ר שכך ראו עיניו. הנה בודאי הוא תוצאה של מעשה ההזרקה שלא באופן הראוי והנכון וכמו שביארנו.

ואמנם כל מה שכתבנו הוא לענין מעשה ההזרקה ואופניה. אך עדיין צריכין אנו למודעי בענין סדרי ההשגחה והפיקוח, ולאור הנסיון והבחינה יש להבהיר הדברים כך, דהנה לסמוך על

ורק אחר כל המעשים האלו כולם אז תועיל ההשגחה של משגיח אחד והיותר רצוי שיהיו שני משגיחים בכל לול, שיראה ויתבונן שצוות המזריקים פועלים בצורה הנכונה שהוטלה עליהם והם עושים מלאכתם נאמנה ויבחון היטב שגודל המחט היא כפי הראוי להיות, וההזרקה היא כפי הראוי להעשות. ואם בכל זאת נתקלקל להם פעם אחת, הרי מוציאים את האפרוח הזה מכלל העופות לפי נוהל הקיים. וכל האמור הוא הכרחי לכשרות העופות, שתהא השגחה מעולה וצמודה כל זמן ההזרקה וצוות מזריקים היודע את עבודתו והוא נאמן ואומן במלאכתו, דאם לא כן גם בזריקות חזה יש לחוש שיזריקו בחלקו התחתון ויפגעו באיברים הפנימיים [אלא שבאמת בפגיעה בבטן העוף ובאברים הפנימיים בדרך כלל מת האפרוח על אתר אך אין זה דבר ודאי ומוחלט, וכמו שראינו בעינינו כמה פעמים בלולי העופות].

והן אמת לא נכחד, כי אם היה איזה אפשרות ליקח לשחיטות המהודרות עופות בלי זריקות כלל, בודאי שהיה עלינו להתאמץ בזה, ואמנם בעבר היו אפשרויות כאלו, אבל בזמנינו שחוק הממשלה מחייב ליתן החיסונים, והם עומדים על כך בתוקף וביד חזקה, וגם המגדלים מעוניינים בזה, מחמת דרישת הממשלה וחברות הביטוח, הרי אין הדבר באפשרי כלל, והמציאות כיום היא, שאם נחשב את כל כמות העופות שאינם מוזרקים במשקים בכל קצות הארץ, ונכוון אותם לצורך ועד כשרות אחד, לא תגיע כמותם אפילו כדי צריכת חצי שחיטה. ובשנים עברו עמדו עסקנים מועד כשרות

אחד וטענו כי הם משתמשים אך ורק בעופות בלתי מוזרקים, ואחר זמן הוכח כי טענה זו אינה מדויקת, כי אין בארץ כמות מספקת לשחיטה מהודרת בלא זריקות החיסונים, ועל כן נאלצים הכל ליקח מגידולי עופות גם עם זריקות חיסונים, אך בהשגחה מיוחדת על כך.

ועוד זאת ראינו בעינינו, שיש מן המגדלים מערימים ואומרים שאינם מחסנים בזריקות. ופיהם דבר שוא, וכדי שלא יתפסו בשקריהם הם עושים ההזרקות בימי שישי סמוך לכניסת השבת ובשבתות ויו"ט וכדו', והם סמוכים שרגל ההשגחה לא תמצאם בשעות אלו, וראינו זאת במוחש במשק עופות סמוך לעירנו רחובות יצ"ו, שלפי טענתם העופות אינם מחוסנים ע"י זריקות. וביום הששי אחר הצהרים הוזרקו העופות במבצע חירום, וכבר התריעו על כך הרבנים העוסקים בזה. וזו דוגמא אחת מיני רבות בתחבולות שונות להערים. וא"כ כל המונח של אפרוחים ללא זריקות עכ"פ בכמויות ניכרות הוא בגדר ספק גדול, ודבר הטעון דרישה וחקירה.

ועלינו להודות על האמת כי ההכרח לא יגונה, והדרך הטובה שיבור לו כל ועדת כשרות כפי הנראה לעינינו כעצה טובה וישרה היא לקחת עופות מוזרקים בפיקוח טוב וישר ובאופנים הנזכרים, וזה עדיף מליקח עופות אשר לפי טענת המגדלים אינם מוזרקים ושעדיין מספיקא דליבא לא יצאנו, אם לא להזקק למעלה הראשונה והעליונה לקבל ממשקים שבעליהם חרדים לדבר ה' ונאמנים לומר בלא פקפוק אם הזריקו כדין או שלא הזריקו כלל, [וכיום נתמעטו מאד אלו

מלעסוק בלולי עופות] — אלא חוסנו באופנים אחרים. וכל שנעשו הזריקות בפיקוח ועד כשרות מהודרת אשר עומדת בכל התנאים הנזכרים, יש לסמוך ע"ז בלא פקפוק, והם כשרים אף למהדרין. ויש לעמוד היטב ולהתייגע על כך כדי לידע את סדרי ההשגחה הראויה בזה, כדי שיהיו הדברים נזכרים ונעשים כתיקונם.

ויש לציין שיש ארצות בעולם שלדעתם ולחוקם ההיפך הוא הנכון, ושעדיין יש איסור מטעם השלטונות לחסן עופות בבדיקות, אלא כל החיסונים הנדרשים להעשות בעופות נעשים באוכל ובשתיה ובעינים וכדו', ויתכן שבמשך הזמן יקרה כך גם בארץ ישראל וישתנה המצב לטובה, אבל לעת עתה המצב הוא כנ"ל.

ב. עוד האריך בקונטרס שם אודות מקום הבדיקה בצוה"ג, שהמקום הנכון לבדיקה הוא בתחתית עצם השוק עד חציו של עצם לכל היותר. והוסיף לבאר, שכל לול עופות שנמצאו בו מעוט המצוי של ריעותות בצוה"ג אין יוצאים יד"ח בדיקה אם לא נבדק כל עוף במקום הנ"ל, ולא תועיל הבדיקה למטה ברגל הארכובה דשם אינו מקום צוה"ג כלל.

והנה באמת גם דעתינו כן, שכך הוא הראוי עכ"פ לכתחילה לבדוק הריעותא בצוה"ג במקום הריעותא, אך מה שהחליט שאין יוצאים חובת בדיקה ברגל הארכובה, ונתלונן על ועדי הכשרות הנוהגים כן, יש לו לידע כי מעשיהם נוסדו ע"פ חכמים והנהגתם, ואין לנו להחשיכם כטועים ולעקור הנהגתם. וכדי להבהיר תמונת הדבר והשתלשלות הענינים בענין חשוב זה, עלי להקיץ נרדמים ולגלות נעלמים, ואודיע את

הדברים אשר היו בימים ראשונים בכבוד הראוי לכל ההכרעות שנתקבלו בזה ע"י פוסקי הדור. ואף שאכפול כמה דברים שכבר עמד עליהם בקונטרס הנ"ל, אך אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, ופעמים שבשינוי הסיגנון יש חידוש דברים.

ואקדים ואומר, דהנה עיקר חיוב בדיקת צוה"ג ע"י פתיחת הרגל, הוא מחמת הריעותא דאף שמבחוץ אין רואים מכה או ניפוח במקום צוה"ג, וסביב לצוה"ג הבשר בריא, וכשפותחים העור ומעיינים בגידים פעמים שנמצא שהגידים קרועים בצורת שונות [או שהגיד קרוע לשנים, ופעמים שקצהו האחד נמשך לצד אחד וקצה השני לצד אחר וקריעתו אינה בשווה זה לעומת זה, או שהגיד הקרוע מתמשך קדימה ונמצא מקופל, ומתפתל קצת בעיקול בצורת זיגזג. ופעמים הגיד קרוע וחזר ונקשר ע"י ריקמה זרה, ונמצא כעין כפתור במקום הקשר, ופעמים שרק ע"י מתחת הגיד ומישושו נרגש היטב שהגיד נקרע ונתקשר, כידוע לעוסקים בדבר] וכמו שהארכתי בזה בספרי עמודי שש, ע"ש.

והנה יסוד חיוב הבדיקה הוא משום מיעוט המצוי, ובאמת דאם אנו באים לדון על כלל העופות, והיינו כמה ריעותות כאלו יש בכל העופות ומשקי הלולים שבארץ ישראל, הרי בדרך כלל לא יגיע מספרם למיעוט המצוי, שלדעת המשכנות יעקב הוא רק כשנמצאו עשרה אחוזים. [ובמקום אחר הארכתי בגדר מיעוט המצוי ודעת הריב"ש בזה. ודרכו השונה של בעל שבט הלוי בספרו (ח"ה סימן ק"פ) דמיעוט המצוי אינו נמדד

באחוזים כלל, ע"ש. וא"כ לא היה חל עלינו חיוב בדיקה מדינא, אכן באמת אנו באים לדון על אותו המשק והלול שהוא לפנינו בבית השחיטה, והנידון הוא שאם ימצא ממנו עשרה אחוז עם ריעותות יש עליו חיוב בדיקה מדינא משום מיעוט המצוי, ולא איכפת לנו מצב העופות הכללי בארץ באותו הזמן.

ולכן. אם נשחט ביום אתמול בבית שחיטה זה או אחר ממקור עופות מסויים, ונמצא בבדיקות יותר מאחד מעשרה טריפה בצוה"ג, או שבאותו היום בתחילת השחיטה הספיקו לבדוק כמות עופות קטנה ונמצא ממנה עשרה אחוז טריפות בצוה"ג. הרי בכה"ג דכל מקום שישחט מאותו מקור גידול בדיקת צוה"ג ע"י פתיחת העור ועיון בגידים היא מעיקרא דדינא ולא לחומרא בעלמא, וזה ברור. והבן.

ומעתה אבוא להשתלשלות הענינים, דהנה ראשית הגילוי של ריעותא זו שבצוה"ג, שמבחוץ אין נראה כל ריעותא, לא נפוח ולא צרירות דם, ואילו כשפותחים העיר נמצא הגיד קרוע, היה זה בעירנו רחובות בועדת כשרות שעמדתי בראשו, וזה הביאנו להתעסק בזה ולחקור הנושא לעמוד על האמת בדין ריעותא זו, ובימים ההם כתבתי את ספרי עמודי שש ששיקר תכליתו היה להתריע אודות ריעותא זו. והיה לי התעסקות גדולה עם גדולי הרבנים ופוסקי הדור ושמעתי חוות דעתם בענין חשוב זה. וזכיתי להיות אצל מרן גאב"ד העדה החרדית הגרי"י וויס זצ"ל בעל מנחת יצחק, יחד עם ידידי – אלחט"א – הגאון הגדול החסיד מוהר"ר מאיר בראנדסרפער זצ"ל, שדעתו היתה ידועה

להחמיר מאד בחיוב בדיקת צוה"ג, והיה מורה ובא, שאם נמצאים במקום שאין מי שיודע לבדוק, אסור לאכול משחיטת עופות, וא"א לסמוך על הרוב בזה, ולעומתו עמד אחד מגדולי הרבנים החשובים שבעיה"ק ירושלים זצ"ל שחוזה דעתו דאין צריך לבדוק צוה"ג ע"י פתיחת הרגל כלל, וסמכין ארובא.

והנה בזמנו היה הדבר פשוט וברור, דאם אנו מחוייבים לבדוק בדיקה זו, אזי הבדיקה היא במקום הריעותא, דהיינו במקום צוה"ג ברגל השוק. והקצבים מוכרי העופות נתרעמו על כך מאד, ושהבדיקה מקלקלת את תואר השוק, והדיין הנ"ל זצ"ל הסכים לטענתם, דמאחר דמן הדין אין צריך לבדוק, הרי קלקול תואר השוק הוא שלא לצורך.

ובפעם נוספת בהיותי אצל הגאב"ד בעל מנחת יצחק זצ"ל בקודש פנימה לקבל את כתב ההסכמה על ספרי עמודי שש, כבר היתה לו הכרעה לפשר בדבר ולבדוק ברגל הארכובה התחתונה, בהנחה מציאותית דבדרך כלל הרעותות הנמצאות ע"י בדיקה במקום צוה"ג ניתן לראותם אף בבדיקה ברגל התחתונה, ואף שיש שני גידים מאלו שראוי להיות בהם ריעותא במקום צוה"ג שאינם יורדים למטה לעצם הארכובה, ואין אפשרות לבודקם שם אלא במקום צוה"ג בשוק, מ"מ היתה דעתו ז"ל שהבדיקה בארכובה התחתונה בלא לקלקל את תואר השוק יש בה הרבה מן התיקון, דאף אם נמצא מיעוט המצוי כללי מריעותא זו, מ"מ בבדיקת רגל התחתונה מתמעט המיעוט המצוי, ואפשר לסמוך על שיטת הפוסקים דכל דממעטין את המיעוט המצוי שוב

אין חיוב בדיקה. ואחר הכרעתו זו הכל בא על מקומו בשלום ונתרצו הקצבים, ונתקבלה ההוראה בועדת השחיטה שעמדה תחת משמעתו לבדוק צוה"ג בארכובה התחתונה שברגל, וקיימו וקיבלו עליהם הנהגה זו. ובאותו זמן ובעיר בני ברק בהשחיטה שעמדה תחת מרותו של המרא דאתרא דאז הגאון הגדול החסיד מוה"ר יעקב לנדא זצ"ל נהגו כפי הוראתו לבדוק הגידין בפתיחה במקום צוה"ג ברגל השוק במקום הריעותא.

אך לענ"ד נראה דמאז ועד עתה חלו עוד כמה שינויים במציאות הדברים בענין זה. ויש מקום להתבונן בזה. חדא, שלא רק שני גידים שיש בהם הריעותא ואינם יורדים לארכובה התחתונה, כך שאין אפשרות לבדוקם, אלא נוסף על זה גם ריבוי המקרים של נקשר הגיד ואף בלא כפתור, שאז קשה מאד להבחין בבדיקת הגידין בארכובה התחתונה את הריעותא שנמצאת למעלה במקום צוה"ג. **ועוד** זאת, כי בשעה שנתקנה הנהגה זו, לא היתה ידיעת הריעותא רחבה כל כך, והיו דנין אחוזי הריעותות באופן כללי על כלל העופות בארץ ישראל, וע"ז הועילה הפשרה למעט את המיעוט המצוי וכנ"ל, אך לא היה דיון על המשק הפרטי הנשחט עכשיו בבית השחיטה לידע את עניינו ומשפטו, ועוד, שלועדות השחיטה למינהם היו מגדלי עופות משלהם, ומאחר שכל בדיקתם היתה ברגל התחתונה, לא הגיעו מעולם לדעת כמה אחוזי טריפות נמצאים במקום צוה"ג שבשוק, וגם כמה ועדי כשרות עדיין לא בדקו צוה"ג בימים ההם, וגם לא היו ידיעות נפוצות כל כך

מועד כשרות זה לועד כשרות אחר, ועל כן גם אם נמצא לפעמים יותר מעשרה אחוז טריפות, דנו הענין כמיעוט מן הרוב הכללי. אבל בזמנינו נשתנו הדברים, וכמעט כל ועדות השחיטה מקבלים את העופות מאותם לולים ומגדלים, ויכול הדבר להתברר בנקל, וכשועד כשרות אחד הבדוק צוה"ג במקומו ברגל העליונה, ונמצא בבדיקתם מיעוט המצוי של טריפות, הרי יכולה גם ועדת כשרות אחרת לידע זאת בנקל, ובכה"ג הרי חל על אותו המשק חיוב בדיקה מדינא וראוי מאוד שתיעשה הבדיקה במקום צוה"ג בשוק, ולא לסמוך רק על הבדיקה בארכובה התחתונה, לסלק הריעותא וכמבואר.

ג. והנה ברבות הימים נשתקע הדבר שהבדיקה של הריעותא בארכובה התחתונה שלא במקום צוה"ג, היתה בגדר פשרה, ויש שבאים בטענה לומר שכך היא הדרך הראויה לכתחילה, ונותנים טעם לדבריהם דאיכא בזה מעליותא מחמת המליחה, דאם חותכים במקום צוה"ג ברגל השוק, יש מקום לחוש שמחמת שהחתך צר, לא יגיע המלח בכל המקומות, משא"כ אם בודקים לצוה"ג ברגל התחתונה, שכפי הרגילות כיום אין מוכרים ומשווקים כלל את הרגלים התחתונות. ולכן יש כאן סיבה להעדיף לבדוק צוה"ג ברגל התחתונה ולא במקום הריעותא בצוה"ג ברגל השוק.

אמנם באמת יש להשיב על טענה זו גם מצד המציאות וגם מצד הדין. האחת, דכל הרואה יודה דאם נעשית המליחה באופן נכון ובהשגחה מעולה, ודאי שמגיע המלח גם במקום הנקב של

חתך צוה"ג ונכנס מלח בכל המקומות כדת וכדין. זאת ועוד, דהמשגיחים בודקי צוה"ג חותכים ברגל השוק ופותחים נקב רחב כמעט לכל אורך עצם השוק. כדי שתיעשה הבדיקה באופן היותר טוב, ואין מסתפקים בחתך עד חצי העצם [ששם הוא סוף מקום צוה"ג]. כי ע"י שנפתח העור והבשר לכל אורך עצם השוק קל יותר למתוח הגידין היטב לצורך הבדיקה. [וכבר הזכרנו דיש ריעותא במקום צוה"ג שנקרע אחד מהגידין וחזר ונקשר ע"י רקמה זרה, ובמקום החיבור כמעט אין שום סימן של גבהות וכפתור. וכדי לצאת מידי חשש זה יש צורך למתוח הגידין היטב להבחין בריעותא זו]. ומחמת זה החתך הוא רחב, וממילא בנקל אפשר להכניס מלח בשופי לכל המקומות שבחתך.

אך גם אם היה מקום לחוש לזה שאין נכנס המלח בהחתך במקום צוה"ג, מ"מ נראה דמשום חשש רחוק זה לא דחינן לחשש איסורא קרוב וחמור יותר. דהרי הט"ז (י"ד סי' ס"ט ס"ק י"ד) כתב, דאם לא נמלח בכל המקומות מותר בדיעבד אפילו בלא הפסד מרובה. ובפמ"ג במשב"ז (שם) כתב ע"ז, ועיין ש"ך (שם סק"ז) שהסכים לדינא עם הט"ז. והיא הכרעת הש"ך כדעת הב"ח לחלק בין נמלח מצד אחד לאם לא נמלח בכל המקומות, ודלא כיש אוסרים בשו"ע דס"ל דקאי גם על הדין שלא ישאר מקום בלא מלח וכדעת מהרש"ל להחמיר בזה. **ועיין** בחו"ד (שם) שפסק כהש"ך והט"ז דאם לא נמלח בכל המקומות מותר אף בלא הפסד מרובה, וכ"כ ביד יהודא בפ"י הקצר (ס"ק ל"ד)

ובפ"י הארוך (ס"ק כ"א) שפסק להקל אף בלא הפס"מ. וע"ע בערוך השולחן (סי' ס"ט סעי' ל"ב) שכתב, הנה זה שכתב רבינו הרמ"א, והכי נהוג, אינו אלא על המליחה משני הצדדים, אבל לכסותו כולו במלח, כמדומה שלא נהגו כן (כב"ח ועש"ך סק"כ ופמ"ג) וכו', ומיהו לכתחילה כשאפשר שלא ישאר בו מקום בלא מלח תע"ב, ובפרט במלח מדינתנו שאינה של ים ואינה מלוחה כ"כ, ע"ש.

אמנם הפמ"ג (בשפ"ד שם סק"כ) כתב וז"ל, ולדינא כתב הש"ך דבמקום פנוי (בלא מלח) אין העולם מדקדקין, ולכתחילה יש להזהר. [וסיים דבריו], אמנם התורת חטאת שם כתב, ונ"ל דה"ה בנמלח בצד אחד שוה לדין מקום פנוי (בלא מלח) דמחד טעמא הוא, משמע דשוין המה, וכי היכא דמצד אחד בהפסד מרובה דווקא, ה"ה במקום פנוי, ע"כ.

ואשר נמצא, דהכרעת גדולי הפוסקים - הב"ח והש"ך והט"ז והחוו"ד - וסיעתם - דבלא נמלח בכל המקומות, בדיעבד אפי"ו שלא במקום הפס"מ מותר. ולפי"ז בנידון דידן במליחה במקום החתך ברגל השוק, שבודאי כוונתו למלוח בכל המקומות, ועושה כל הטצדקי לכך, ואם בכל זאת יש חשש כל דהו אולי נשאר בהנקב מקום בלא מלח, פשוט דאף לכתחילה מותר, ואף לשיטת הפוסקים המחמירים דאם לא נמלח בכל המקומות כשר רק בהפסד מרובה, וגם נניח שבנידון דידן מידי ספיקא לא נפקא דאפשר שלא נמלח בכל המקומות, מ"מ כל שעושה כל ההשתדלות שיגיע המלח לכל המקומות, הנה הדבר קרוב לודאי שנמלח כראוי. ובפרט שהדבר נראה להעוסקים במליחה,

ועושים מלאכתם כראוי שאין מקום לחששא זו כלל, ובודאי עולה בידם למלוח בכל המקומות ללא כל פקפוק.

משא"כ בבדיקת צוה"ג ובפרט במקום דיש חיוב בדיקה מצד הדין, או עכ"פ ספק חיוב בדיקה. דהוי ספיקא דאורייתא וכן"ל, אם נשקול כנגד חשש זה להחשש דאפשר לא נמלח בכל המקומות, אין בזה ספק השקול כלל, ובודאי דיש לחוש לבדיקת צוה"ג כדין. ואין לדחות בדיקת הריעותא דצוה"ג כראוי משום טענה זו. וכפי האמור, אך בודאי מוטל לעשות כל טעדי שיכנס מלח לכל המקומות כדת וכדין, והדבר ניתן להעשות באופן דלכתחילה ולא בשמים היא.

ד. עוד זאת מעורר כת"ר שיחי' ע"ד מה שיש בודקים צוה"ג בשעה שנוסעים העופות על ה"ליין" בבית השחיטה, וטענתו בפיו שאין אפשרות בדיקה מהודרת ומדוקדקת בשעת נסיעת העופות משום מהירות נסיעת ה"ליין", ועל כן כל הבדיקות צריכות להעשות על השולחן בלבד. והעונים כנגדם אומרים, דתלוי במה עסקינן, דהחוש והמציאות מעידים כמאה עדים דכדי לזהות במקסימום האפשרי את הריעותות בצוה"ג הנפוצות והמצויות בזמנינו המחייבות בדיקת צוה"ג, בדיקה על הליין עדיפא.

ועל כן אבאר את חו"ד בזה, כי מהירות נסיעת העופות על הליין היא תלויה בהכוונת המפעיל, והן אמנם כאשר הכוונה היא לרצות את בעל הבית ולהספיק הרבה עופות בזמן קצר, הרי בודאי שהיא הטיה לרעה ברמת הכשרות ובטיב הבדיקה, אבל לאידך גיסא, אם הכוונה רצויה להשתמש בהליין להעלאת

רמת הבדיקות, הרי על ידו תבוא טובה וברכה והידור רב בכשרות העופות, והנסיון מורה שבזה יגיעו להאופן היותר רצוי ומתוקן. והוא ע"י הכוונת מהירות הנסיעה בהתאמה ליכולת הבודקים ומספרם, ולקבוע את המהירות ע"י הממונים על הכשרות אחר התייעצות עם המשגיחים הבודקים ויכולותיהם. וכמו כן חשוב מאוד כתנאי הכרחי להתקין מפסקים במקום עמידת הבודקים, שיכולים לעצור את נסיעת העופות בכל עת שירצו, וברשות גמורה ומוחלטת של כל הגורמים הנוגעים בדבר, שהמשגיח הבודק רשאי לעצור את הנסיעה בכל עת שיראה צורך בכך, וכאשר ישלמו התנאים הללו, הרי נעשית הבדיקה של צוה"ג באופן היותר טוב ומועיל כדת וכהלכה.

ובהאופן הנזכר דוקא יש עדיפות לבדיקת צוה"ג על ה"ליין" מאשר בדיקה ע"ג השולחן, דהדבר ידוע להבודקים, דכדי למצוא בבדיקת הגידין את כל הריעותות, ובפרט ריעותא הנ"ל של נקשר הגיד ע"י קרום זר, צריך לבדוק את הגידין כשהן מתוחים, והבדיקה היא ע"י משיכת הגידין ומתיחתן, ובאופן זה אם אין הגיד שלם מתחילתו הרי הוא ניתן ע"י המשיכה והמיתוח, וזה מסייע הרבה לבודקי צוה"ג להיות זהירים במלאכתם. מה שאין כן בבדיקה ע"ג השולחן, אין המתיחה של הגידין באופן מושלם, מאחר שאין רגלי העופות תפוסות היטב, שפעמים רבות א"א להכיר ולהבחין היטב בכל אופני הריעותות וכן"ל. ועל כן דעתינו בזה, כי בבדיקת הריאות יש עדיפות לבדיקה ע"ג השולחן, אבל לענין בדיקת הריעותות בצוה"ג שפעמים אי

אפשר לבדוק באופן מושלם על השולחן, משום שקשה למתוח הגידין כדבעי, ודאי יש עדיפות להבדיקה על הליין, אך כמובן באופן שיתאימו הממונים את מהירות הנסיעה וכו' כנ"ל על הצד הראוי להשגחה מהודרת ומדוקדקת כאמור.

צא ולמד דאלו המעדיפים לבדוק ריאות העופות על השולחן לתועלת הבדיקה שיש בה וכנ"ל, ומורידים העוף מהליין אל השולחן לצורך בדיקת הריאה, והעוף כבר נמצא על שולחן הבדיקה ובנקל אפשרי לבדוק צוה"ג גם כן, והדבר נוח יותר לכל המתעסקים בדבר, ובכל זאת אחר בדיקת הריאות על השולחן מעלים שוב את העוף על הליין לבדיקת צוה"ג בטירחה יתירה ובהוצאה כספית, ואם לא היה בזה מן התועלת במהות טיב בדיקת צוה"ג לא היו נזקקים לעשות זאת.

ומה שכתב כת"ר, דהבדיקות על הליין, ומכללה בדיקת צוה"ג, הוא נגד המנהג מימים קדמונים שהנהיגו הראשונים, ואין לשנות, אינני יודע איזה מנהג יש בדבר זה. וזכורני בשנים ראשונות

שהתחילו לגלות את הריעותות בריאות ובמעיים ובצוה"ג, ושיוצא עצם הקולית מהסחוס העוטף אותו, דהוי כנשבר העצם סמוך לגף, מאז מציאת ריעותות אלו יש שבדקו על השולחן ויש שבדקו על הליין בצורה נכונה כהנ"ל, ויש שבדקו זה על השולחן ולא בדקו זה על השולחן אלא על הליין, ואין כל מנהג והנהגה קדומה בזה, וכל אחד נהג כפי האמצעים שהיו באפשרותו לעשות על הצד היותר טוב ומועיל וכיון לבו לשמים. ופעמים גם הדברים משתנים לפי המקום והזמן.

יעזרנו השי"ת על דבר כבוד שמו להיות ממזכי הרבים ושלא תצא תקלה ומכשול מתח"י ותשרה שכינה במעשי ידינו, ושלוי' על דייני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו, כל אחד לפי דרכו הוא, אהובים למעלה ונחמדים למטה, מכוונים לבם לשמים לעשות נח"ר להבורא ית"ש.

החותרם בברכת החיים והשלוי'

אברהם רובין